

*Н. О. Петренко,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань*

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.11.32

ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

*N. Petrenko,
Doctor of Economic Sciences, Associate professor, Head of the Department of Public Management
and Administration, Uman National University of Horticulture, Uman*

FORMATION OF INDUSTRIAL POTENTIAL OF UKRAINE: REGIONAL ANALYSIS

У статті проведено регіональний комплексний аналіз формування та використання промислового потенціалу України. У процесі дослідження з'ясовано, що промисловий комплекс є фундаментом господарської системи країни. Орієнтація економічної політики на регіональний промисловий розвиток зумовлює зростання практично всіх секторів економіки. Саме рівень, структура та динамізм промислового виробництва визначають економічні можливості регіону.

У ході дослідження проаналізовано теоретичні положення та методологічні підходи до визначення поняття "промисловий потенціал". Виокремлено складові промислового потенціалу регіону, вказано на ресурси їх формування та характеристику. Визначено, що промисловий потенціал регіону залежить від рівня розвитку матеріально-технічної, інноваційної, інвестиційної, трудової, інфраструктурної, фінансової складових. Виокремлено показники стану структурних компонент промислового потенціалу регіону. Проведено розрахунок промислового потенціалу на регіональному рівні. Визначено фактори, що перешкоджають розвитку промислового потенціалу.

У підсумку зазначено, що для усунення проблем, що гальмують розвиток промислового потенціалу регіону, необхідним є формування промислової політики, яка б відповідала сучасним економічним умовам, і була спрямована, на підвищення техніко-технологічного рівня виробничої діяльності промислових підприємств.

In article was conducted the regional complex analysis of the formation and use of industrial potential of Ukraine. In the process of research was found out that the industrial complex is the foundation of the economic system of the country. The growth of virtually all sectors of the economy, determines the orientation of economic policy to regional industrial development. It is the level, structure and dynamics of industrial production that determines the economic potential of the region. The economic independence of the region and the focus on self-sufficiency have led to the need to create fundamentally new mechanisms for the management and development of industry. Under such conditions, to create for the qualitative industrial growth of the regional economy, the actual task is to assess the industrial potential of the region, the degree of use, the possibility and necessity of its increase.

During in research been analyzed the theoretical positions and methodological approaches to the definition of "industrial potential". The components of industrial potential of the region are singled out, the resources of their formation and characterization are indicated. It is determined that the industrial potential of the region depends on the level of development of material, technical, innovation, investment, labor, infrastructure, financial components. The indicators of the state of structural components of the industrial potential of the region are singled out. The calculation of industrial potential at the regional level is carried out. The factors hindering development of industrial potential are determined. Considering the results of a regional study regarding the formation of industrial potential, it should be noted that the industrial potential of the regions of Ukraine is not used to the fullest extent. For development of industry in the region is hampered by low indicators of development of material, technical, innovation, investment, labor, infrastructure, financial components, which determine its industrial potential.

As a result, it is stated that in order to eliminate the problems hindering the development of the industrial potential of the region, it is necessary to formulate industrial policy, which will meet modern economic conditions, and was aimed at increasing the technical and technological level of industrial activity of industrial enterprises.

Ключові слова: промисловість, потенціал, регіон, ресурси, економіка, політика.
 Key words: industry, potential, region, resources, economy, politics.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З нестабільних макро— та мікроекономічних умов розвитку економіки України досягнення поставлених цілей модернізації і перехід на інноваційний шлях розвитку безпосередньо залежать від розвитку промислового сектора регіону. Економічна незалежність регіону і орієнтація на самозабезпечення призвели до необхідності створення принципово нових механізмів управління та розвитку промисловості. За таких умов, для створення умов якісного промислового зростання регіональної економіки, актуальним завданням є оцінка промислового потенціалу регіону, ступінь використання, можливість і необхідність його нарощування. Рішення даного завдання дасть змогу визначити проблеми, що заважають забезпечити відповідний внесок промисловості у формування стратегічної конкурентоспроможності регіону, а також визначити перспективи його розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічним аспектам дослідження потенціалу на регіональному рівні присвячено чимало економічних досліджень, зокрема у роботах: Біяччі П. [9], Каплан Р.С. [4], Лабори С. [9], Нікітаєвої А.Ю. [5], Нортон Д.П. [4], Свинцова А.П. [6] визначено поняття промислового потенціалу, сформовано систему показників стратегічного розвитку, окреслено інституційну структуру регіону в контексті інноваційного розвитку промисловості. У працях Беррі К. [10], Даці О.І. [1], Дикого О.В. [3] надано оцінку рівню реалізації потенціалу регіону, визначено основні пріоритети та механізми стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів. Концепції, положення, висновки і рекомендації, висвітлені в працях указаних авторів, створили міцний теоретико-методологічний фундамент і посідають вагоме місце у вирішенні проблем стратегічного розвитку промислової галузі, впровадження та реалізації регіональної інноваційної політики тощо.

НЕВИРІШЕНІ ЧАСТИНИ ПРОБЛЕМИ

Актуалізація питань щодо формування промислового потенціалу України активізувала відповідні дослідження в цьому напрямі, основним завданням яких, є визначення основ інноваційного розвитку та управління промисловістю на регіональному рівні. Вивчення наукових літературних джерел щодо цієї проблеми показало існування значних розбіжностей у визначенні пріоритетних напрямів розвитку промислової галузі, зокрема у напрямку специфіки реформування та використання окремих підгалузей промислового комплексу. Тому, аналітичні питання щодо ролі та специфіки формування і використання промислового потенціалу для розвитку регіонів України, вимагають проведення подальших теоретико-практичних розвідок у даному напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення регіонального комплексного аналізу формування та використання промислового потенціалу України.

Зважаючи на мету статті, завданнями дослідження є: аналіз теоретичних положень та методологічних підходів до визначення поняття "промисловий потенціал"; виокремлення складових

промислового потенціалу регіону; визначення показників стану структурних компонент промислового потенціалу регіону; розрахунок промислового потенціалу на регіональному рівні; визначення факторів, що перешкоджають розвитку промислового потенціалу на державному та регіональному рівнях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Промисловий комплекс є фундаментом господарської системи країни. Орієнтація економічної політики на регіональний промисловий розвиток зумовлює зростання практично всіх секторів економіки. Практика окремих промислово розвинених країн свідчить про те, що і при обмеженості природних ресурсів можна мати високорозвинений економічний потенціал, якщо він ґрунтується на прогресивному і ефективному виробництві. Саме рівень, структура, динамізм промислового виробництва визначають економічні можливості регіону. Промислова сфера забезпечує всі галузі економіки засобами виробництва. Варто зазначити, що дослідження промислового потенціалу на регіональному рівні не отримало широкого поширення. Однак можна виділити ряд робіт, в яких розглядаються питання визначення та розвитку промислового потенціалу регіону. Так, Свинцова А.П. під промисловим потенціалом регіону розуміють сукупну здатність підприємств регіону створювати і виробляти конкурентоспроможну продукцію, просувати її на ринку, вигідно реалізовувати і забезпечувати необхідний рівень обслуговування [6]. Найважливішим напрямком розвитку промислового потенціалу є його оновлення, технологічна модернізація, прискорений розвиток галузей, найбільш передових в технологічному відношенні. Для регіональної економіки головним є розвиток місцевої промисловості, яка відіграє важливу роль у створенні робочих місць, задоволенні внутрішнього попиту, сприяє комплексному розвитку території. Даці О.І. під промисловим потенціалом розуміє інтегральну кількісну оцінку максимально можливої результативності використання ресурсів промисловими підприємствами відповідно до укладених контрактів в умовах раціональної організації і кооперування виробництва господарюючих суб'єктів, розташованих на відповідній території [1, с. 336]. Промисловий потенціал, значною мірою забезпечує формування валової доданої вартості, характеризується наявністю певної пропорційності і взаємозв'язками між його складовими [3]. При цьому пропорції являють собою своєрідний "каркас" промислового розвитку, а процеси трансформації цих пропорцій слугують умовою реалізації промислових стратегій. Зважаючи на проведений аналіз щодо виз-

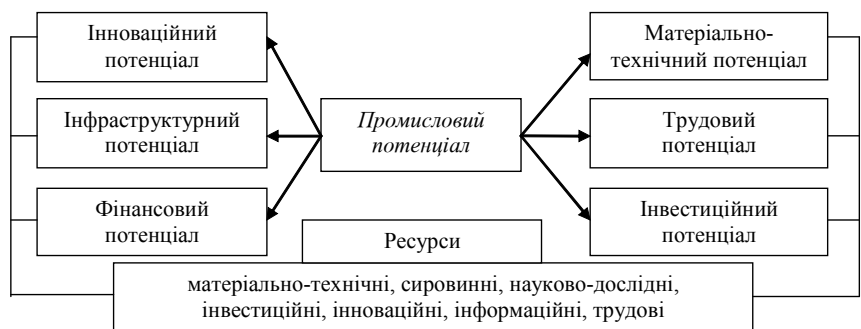

Рис. 1. Складові промислового потенціалу регіону

Джерело: складено автором на основі поведеного аналізу.

Таблиця 1. Компоненти промислового потенціалу регіону

Вид потенціалу	Характеристика
Матеріально-технічний	Основні фонди, які утворюють матеріально-технічний потенціал промисловості регіону, наявні на підприємствах прогресивні технологічні підрозділи, процеси, унікальні технології
Інноваційний	Сукупність: інноваційно активних підприємств, висококваліфікованих кадрів, здатних генерувати й реалізовувати нові технічні ідеї; наявність фінансових коштів, що спрямовуються на технологічні інновації, з метою забезпечення підвищення техніко-технологічного рівня виробничої діяльності
Фінансовий	Сукупні фінансові можливості промисловості, що забезпечують операційну діяльність промисловості, розвиток виробничої інфраструктури, а також сприяють вирішенню нагальних завдань і досягнення поставлених економічних цілей
Трудовий	Можливість використання трудових ресурсів території для виконання завдань виробництва, що забезпечують створення готових продуктів
Інфраструктурний	Сукупні можливості території, що забезпечують умови для ефективного функціонування виробництва, обігу товарів і життєдіяльності людей в процесі оптимальної взаємодії із навколишнім середовищем і раціонального використання ресурсів
Інвестиційний	Можливість і готовність потенційних інвесторів інвестувати в розвиток регіональної промисловості

Джерело: складено автором на основі проведеного аналізу.

начення поняття "промисловий потенціал", слід зазначити, що промисловий потенціал характеризує сукупні здібності і можливості підприємств території, які можуть бути реалізовані при наявності ресурсів. Сукупні наявні ресурси в свою чергу характеризують виробничо-економічну діяльність підприємств і формують систему потенціалів нижчого порядку.

Розглянувши теоретико-методологічні підходи до визначення промислового потенціалу [1; 3; 4; 6], слід зазначити, що він є однією з головних складових економічного потенціалу регіону, впливає на рівень розвитку продуктивних сил суспільства і є сукупністю можливостей промислових підприємств регіону.

На основі класифікації факторів виробництва, в якості складових промислового потенціалу, слід виділити матеріально-технічний, інноваційний, інвестиційний, трудовий, інфраструктурний, фінансовий потенціали, які в свою чергу формуються на основі сировинних, промислових, науково-дослідних, інноваційних, інвестиційних, трудових та інформаційних ресурсів (рис. 1).

Характеристика компонент промислового потенціалу подано в таблиці 1.

Таблиця 2. Основні показники, що визначають промисловий потенціал регіону

Показник	Од. вим.	Параметр промислового потенціалу
Компонента 1. Матеріально-технічний потенціал		
1.1. Вартість основних фондів (ОФ) промисловості на душу населення	грн	Показник забезпеченості ОФ промисловості регіону
1.2. Ступінь зношеності основних фондів промисловості	%	Характеристика стану виробничих ресурсів
1.3. Фондовіддача	–	Ефективність використання основних виробничих фондів
Компонента 2. Інноваційний потенціал		
2.1. Відсоток інноваційно активних підприємств	%	Можливості промислових підприємств упроваджувати інноваційну продукцію
2.2. Частка відвантаженої інноваційної продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції промисловості	%	Рівень інноваційного розвитку промисловості
2.3. Частка витрат на технологічні інновації від загального обсягу інвестицій в промисловості	%	Рівень пріоритетності завдань технологічного розвитку промисловості
2.4. Кількість персоналу, який задіяно в дослідженнях і конструкторських розробках, в розрахунку на тисячу зайнятих у промисловості	чол.	Рівень ефективності науково-інноваційної сфери в промисловості
Компонента 3. Фінансовий потенціал		
3.1. Частина прибуткових організацій промисловості в загальній кількості промислових підприємств	%	Рівень ефективності функціонування промисловості регіону
3.2. Сальдований фінансовий результат промислових підприємств на 1 грн основних виробничих фондів	грн.	Рівень фінансових можливостей для розвитку промисловості
3.3. Рентабельність активів промислових підприємств	%	Ефективність використання активів промислових підприємств з метою отримання прибутку
Блок 4. Трудовий потенціал		
4.1. Питома вага виробничо-промислового персоналу в загальній кількості зайнятих в економіці	%	Кадровий ресурс промисловості
4.2. Частина фахівців з вищою освітою в загальній кількості промислового персоналу	%%	Ресурс висококваліфікованих робітничих кадрів промисловості
4.3. Частина випущених фахівців з середньою професійною освітою в загальній кількості зайнятих	%	Інтелектуальний ресурс промисловості
Компонента 5. Інфраструктурний потенціал		
5.1. Густота залізничних колій загального користування, кілометрів на 1000 кв. км території км	км	Щільність транспортної інфраструктури
5.2. Густота автомобільних доріг з твердим покриттям, кілометрів доріг на 1000 кв. км території км	км	
5.3. Наявність індустріальних і технопарків з вільними площами і готовими інфраструктурними об'єктами (газ, електроенергія, вода, каналізація) га		Забезпеченість регіону інфраструктурою і необхідними адміністративно-правовими умовами для розміщення нових виробництв
Компонента 6. Інвестиційний потенціал		
6.1. Обсяг інвестицій в основний капітал промисловості в розрахунку на душу населення		Характеристика інвестицій, що спрямовані на модернізацію і розвиток промисловості
6.2. Частка банківських інвестицій в загальному обсязі інвестицій в промисловість	%	Рівень ефективності залучення банківського капіталу
6.3. Частка інвестицій в машини, обладнання та транспортні засоби від загального обсягу інвестицій в основний капітал промислових підприємств	%	Частка вкладень у власні виробничі активи

Джерело: складено автором на основі проведеного аналізу.

У таблиці 2 наведено показники стану структурних компонент промислового потенціалу регіону.

Промисловий потенціал регіону залежить, перш за все, від стану та ефективності використання основних виробничих фондів (матеріально-технічного потенціалу). Аналіз динаміки цих показників в регіонах за період з 2010—2017 рр. дає змогу зробити висновки про істотне збільшення вартості основних фондів. У середньому цей показник виріс у 3,4 рази. Найбільший приріст зафіксовано в Київській області — більш ніж у 4 рази. Однак принципового значення набуває їх стан. Статистичні дані свідчать про збільшення рівня зношення основних виробничих фондів.

Так, за досліджуваній період цей показник збільшився у Вінницькій області на 14,9%, Кіровоградській — на 9,9%, Черкаській — на 7,9%, Волинській — на 6,3%, а за підсумками 2017 р. рівень зношеності основних виробничих фондів Одеської області склав 48,3% [2]. Ефективність використання основних виробничих фондів визначається показниками фондовіддачі. Аналіз її динаміки по регіонах України показує, що найбільш ефективно основні фонди використовуються в Київській області.

У Вінницькій області ефективність використання основних виробничих фондів істотно знизилася з 2,35 у 2010 до 1,5 у 2017 р. [8] (табл. 3).

В умовах конкурентної боротьби і відкритості ринку важливе значення має інноваційний потенціал промислового сектора. Слід зауважити, що рівень інноваційної активності в цілому по країні та областях у 2017 р. залишається

досить низьким (10,3% і 11,0% відповідно). Наприклад, питома вага промислових підприємств Черкаської області, що здійснюють інноваційні розробки і впроваджують їх у виробництві, за той же період складає менше 8%, тобто входить до групи областей з низьким рівнем інноваційної активності [2]. В результаті частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції вкрай мала. В Україні у 2017 р. цей показник досяг лише 7,5%, в середньому по областях ще менше — 6,0%.

Таблиця 3. Динаміка показників фондовіддачі по областях України за період 2010—2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., млн грн	Зміни 2017-2014 рр., млн грн
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	1,72	2,19	2,83	2,98	2,33	2,64	2,79	2,45	0,74	-0,53
Вінницька	2,35	2,20	1,97	2,40	1,49	1,77	1,93	1,50	-0,85	-0,90
Черкаська	1,24	1,27	1,44	1,50	1,16	1,42	1,75	1,45	0,21	-0,05
Кіровоградська	1,46	1,32	1,29	1,46	1,16	1,36	1,44	1,41	-0,05	-0,05
Волинська	1,39	1,32	1,38	1,36	0,98	1,17	1,21	1,07	-0,32	-0,29
Миколаївська	1,10	1,24	1,14	1,28	1,15	1,15	1,17	0,98	-0,12	-0,30
Одеська	1,23	1,09	0,94	0,92	0,83	0,78	0,86	0,93	-0,29	0,01
Закарпатська	1,13	1,13	1,12	1,14	1,00	1,29	0,80	0,78	-0,35	-0,36
Харківська	1,05	0,92	1,01	0,81	0,77	0,81	0,78	0,72	-0,34	-0,10
Чернігівська	1,32	1,43	1,45	1,43	1,09	1,21	1,25	1,20	-0,12	-0,23
Хмельницька	1,43	1,43	1,41	1,46	1,33	1,46	1,48	1,40	-0,03	-0,06
Львівська	1,64	1,71	1,66	1,74	2,00	2,20	2,27	2,26	0,62	0,52

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

Таблиця 4. Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції по областях України за період 2010—2017 рр.

Область	Роки, млн грн								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	0,3	0,2	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	6,8	6,5	6,7
Вінницька	-	0,9	5,3	4,5	0,6	2,9	7,6	5,7	-	1,2
Черкаська	4,4	6,0	8,0	6,5	2,7	1,6	3,6	4,0	-0,4	-2,5
Кіровоградська	16,6	6,4	8,6	9,8	7,3	6,3	4,2	2,9	-13,7	-6,9
Волинська	0,7	1,3	0,9	1,2	1,2	2,0	1,5	1,5	0,8	0,3
Миколаївська	0,5	0,3	0,4	1,3	1,4	2,2	2,1	0,8	0,3	-0,5
Одеська	0,3	0,5	0,3	0,6	1,9	1,0	0,2	0,3	0,0	-0,3
Закарпатська	6,8	5,1	7,8	6,4	2,4	0,1	0,1	0,2	-6,6	-6,2
Харківська	3,0	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,1	0,1	-2,9	-0,1
Чернігівська	4,0	4,3	4,7	4,5	4,2	4,3	6,0	7,5	3,5	3,0
Хмельницька	2,8	3,9	3,7	3,4	2,8	3,4	4,4	6,0	3,2	2,6
Львівська	2,4	7,5	3,2	2,7	4,5	5,8	7,0	10,0	7,6	7,3

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [7].

ше — 6,0%. Незважаючи на те, що у вартісному вираженні обсяг реалізованої інноваційної продукції в Черкаській області зріс на 6486,3 млн грн, склавши за 2017 рік 16593,1 млн грн, а загалом її частка в загальному обсязі не перевищує 4% (табл. 4).

Слід вказати на збільшення витрат у 2017 р. на технологічні інновації по Україні та областях становить 8,5 і 7,5 порівняно з 2016 р. Найбільшу частку коштів у 2017 р. в технологічні інновації вкладали підприємства Львівської області — понад 39% від загального обсягу інвестицій, Чернігівської області — 12,5%, Київської області — 11,5%. Однак у Черкаській області спостерігається скорочення даного показника. У 2017 р. обсяг витрат склав 1358,8 млн грн, що на 448,1 млн грн менше рівня 2015 р. і на 1285 млн грн менше рівня 2014 р. Таким чином, частка витрат на технологічні інновації від загального обсягу інвестицій, що спрямовуються в про-

Таблиця 5. Частка витрат на технологічні інновації від загального обсягу інвестицій в промисловості по областях України за період 2010—2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	23,5	30,1	22,9	20,8	11,0	15,7	9,1	39,3	15,8	18,5
Вінницька	4,4	6,0	9,0	3,4	10,5	7,3	7,0	12,5	8,1	9,1
Черкаська	4,5	0,7	1,5	1,7	3,2	1,3	6,3	11,5	7,0	9,8
Кіровоградська	5,8	8,4	6,1	6,5	5,0	5,8	5,3	10,5	4,6	3,9
Волинська	8,7	2,3	3,3	2,1	1,5	2,9	41,9	4,9	-3,8	2,8
Миколаївська	3,1	12,3	15,8	30,7	16,9	28,5	6,8	2,9	-0,2	-27,8
Одеська	7,7	8,1	19,9	11,0	20,9	10,6	29,2	2,5	-5,2	-8,5
Закарпатська	15,1	18,3	26,9	26,7	19,1	12,6	3,1	1,8	-13,3	-24,8
Харківська	1,6	22,1	2,6	3,9	2,0	0,9	1,0	1,4	-0,1	-2,5
Чернігівська	11,0	12,4	9,3	9,4	13,6	11,2	18,5	19,5	8,5	10,1
Хмельницька	10,5	11,6	11,6	9,3	12,6	11,2	19,6	18,1	7,5	8,8
Львівська	23,8	25,9	25,1	23,9	27,8	23,7	49,0	57,1	33,2	33,2

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

Таблиця 6. Рентабельність активів промислових організацій по областях України за період 2010–2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., млн грн	Зміни 2017-2014 рр., млн грн
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	7,4	9,0	10,0	4,9	9,1	11,5	14,1	10,6	3,2	5,7
Вінницька	11,5	14,5	16,8	12,7	10,1	12,5	13,7	8,5	-3,0	-4,3
Черкаська	22,8	10,2	9,5	15,0	-3,0	14,5	10,1	7,2	-15,6	-7,9
Кіровоградська	3,1	-0,7	8,6	6,3	1,6	3,7	2,9	5,5	2,4	-0,9
Волинська	9,7	3,4	7,7	9,1	1,5	-0,9	0,1	5,4	-4,3	-3,7
Миколаївська	11,0	6,5	5,2	3,3	4,9	8,7	7,8	3,9	-7,1	0,6
Одеська	0,4	0,6	-1,4	-0,1	-0,5	2,1	0,1	-0,3	-0,7	-0,2
Закарпатська	29,5	9,4	18,6	7,6	1,8	1,5	2,5	-0,6	-30,0	-8,2
Харківська	3,2	-4,7	-0,4	-2,8	2,4	3,0	-2,4	-3,9	-7,1	-1,1
Чернігівська	9,2	11,3	9,9	7,1	5,7	8,1	7,9	7,0	-2,2	-0,2
Хмельницька	8,8	9,1	8,6	5,6	6,3	8,8	8,7	6,2	-2,6	0,6
Львівська	15,7	16,7	13,9	14,8	8,3	13,2	10,6	3,0	-12,7	-11,8

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

мисловість області, за останній період склала всього лише 2,5% (табл. 5).

Частина витрат, що спрямовуються на технологічні інновації, відображається і в низькій чисельності працівників, які виконують наукові дослідження та розробки, що в свою чергу впливає на ефективність їх впровадження. У 2017 р. даний показник в розрахунку на тисячу зайнятих по Україні становить 55 осіб, по областях — 73 людини. У Київській області число зайнятих складає 36 осіб на тисячу зайнятих в промисловості, в Вінницькій — 28, а у Черкаській області спостерігається найнижче значення даного показника — усього 3 людини, причому за досліджуваний період, скорочення склало 8,6% (з 464 до 424 осіб) [8]. Кількість організацій, що виконували наукові дослідження і розробки серед промислових виробництв по Черкаській області склало всього дві одиниці, а кількість створених ними інноваційних виробничих технологій — одна [8].

Низькі значення показника рентабельності активів по Україні та областях є однією з головних причин негативних фінансових результатів промислових організацій. Найбільша рентабельність активів організацій промисловості спостерігається у Київській, Вінницькій та Черкаській областях (10,6, 8,5% і 7,2 відповідно). Серед областей України слід виділити Одеську, Закарпатську, Харківську області, в яких вкладення в майно промислових організацій не приносить відповідної віддачі, рентабельність активів має негативні значення (-0,3, -0,6, -3,9 відповідно). Даний показник по Черкаській області в 2017 р. і так низький — всього лише 5,4%, крім того, за аналізований період ще й знизився на 4,3% (табл. 6).

У період з 2010–2017 рр. по областях України простежується тенденція до зменшення кваліфікованого виробничо-промислового персоналу в загальній кількості зайнятих в економіці країни. Кіровоградська і Волинська області є єдиними суб'єктами, де за дослід-

жуваний період простежується приріст даного показника (+0,58% і +2,88%). У Черкаській області спостерігається найбільше зниження даного показника (-3,48%) серед областей (у 2017 р. — 23,65% проти 27,13% в 2010 р., табл. 7).

Вагоме значення для промислового потенціалу має розвинена транспортна інфраструктура. В Україні щільність залізничних колій у 2017 р. становить 38 км на тисячу кв. метрів території, а автомобільних — 44 км. За досліджуваний період у розвитку транспортної інфраструктури Черкаської області практично якісні зміни відсутні. Як у 2010 р., так і 2017 р. область значно відстає за густотою

залізничних і автомобільних доріг, наприклад, у порівнянні з Закарпатською областю (лідер по щільності залізничних і автомобільних доріг).

Загалом, для досягнення промислового і загального економічного зростання території Черкаської області необхідно більшу увагу приділяти розвитку дорожньої мережі, транспортних розв'язок та підтримці існуючих автомобільних доріг відповідно норм ДСТУ, а також залізничних мереж території. Розвиток інфраструктури сприяє більш якісному та ефективному управлінню матеріальними потоками в процесі закупівлі, постачання, перевезення і зберігання матеріалів, деталей і готової продукції, оптимізує витрати і раціоналізує процес виробництва, реалізацію і супутній сервіс як в межах одного підприємства, так і всієї промисловості регіону.

Аналізуючи інвестиційний потенціал промисловості України, необхідно звернути увагу на скорочення частки банківського капіталу, який направлено в розвиток промислового сектора України та областей. З 2013–2017 рр. частка банківських інвестицій в загальному обсязі інвестицій в Кіровоградській області скоротилася на 7,4%, в Черкаській — на 6,1%, Харківській — на 10%. Частка банківських інвестицій Одеської області за досліджуваний проміжок часу зменшилася на 3,9%, склавши в 2017 р. всього 3,9% від загального обсягу інвестицій в промисловості. Лідером серед областей за цим показником є Київська область, де частка банківського капіталу склала 19,7% (табл. 8).

Також, має місце зниження частки інвестицій, що спрямовуються в машини, обладнання та транспортні засоби промислових підприємств. Найбільше зниження даного показника спостерігається в Миколаївській області — на 28%, Волинській області — на 19,9%, Закарпатській області — на 16,2%. За досліджуваний період частка даного показника в Черкаській області скоротилася на 7,6% і за підсумками 2017 р. склала 28,2% (табл. 9).

У ході проведеного дослідження було розраховано значення інтегрального показника промислового потенціалу областей. Для його обчислення, а також для визначення відмінностей показників за регіонами було застосовано метод багатовимірному порівняльного аналізу, який дає змогу врахувати не тільки абсолютні величини показників кожного регіону, а й ступінь їх розміщення до показника-еталону. У зв'язку з цим координати порівнюваних областей відображаються у відсотках відповідних координат еталона. За еталонні показники взято макси-

Таблиця 7. Питома вага виробничо-промислового персоналу в загальній кількості зайнятих в економіці по областях за період 2010–2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	27,14	26,73	26,75	26,72	26,49	26,67	26,24	26,44	-0,70	-0,27
Вінницька	25,54	25,34	25,16	25,05	24,25	24,76	24,64	24,15	-1,39	-0,91
Черкаська	27,13	26,29	26,06	25,11	23,90	24,54	24,44	23,65	-3,48	-1,46
Кіровоградська	22,43	21,49	21,31	21,39	21,31	22,79	22,79	23,00	0,58	1,61
Волинська	18,69	23,36	22,97	22,89	21,88	21,60	21,48	21,56	2,88	-1,32
Миколаївська	21,69	21,67	20,88	20,23	19,87	20,29	20,52	20,21	-1,48	-0,02
Одеська	20,29	20,64	20,93	20,78	19,97	19,95	19,53	19,73	-0,56	-1,04
Закарпатська	20,80	20,70	20,58	20,07	19,44	20,36	20,02	19,31	-1,50	-0,76
Харківська	21,23	20,03	19,85	19,66	18,40	18,30	17,91	18,00	-3,23	-1,67
Чернігівська	21,66	21,33	21,05	20,62	19,69	19,67	19,63	19,42	-2,25	-1,20
Хмельницька	21,87	21,76	21,23	20,74	19,76	20,05	19,95	19,87	-2,00	-0,87
Львівська	19,75	19,32	18,21	17,38	15,94	15,87	15,91	16,15	-3,61	-1,23

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

мальне або мінімальне значення індивідуального показника в обраних областях за весь період дослідження. Результати розрахунку інтегрального показника промислового потенціалу областей України подано в таблиці 10.

Аналізуючи дані таблиці 10 за 2010—2017 рр. значення інтегральних показників промислового потенціалу областей України мали незначні коливання. У 2017 р. до групи і "середнім" рівнем потенціалу увійшли більшість областей. Найвищі значення інтегрального показника промислового потенціалу спостерігається у Київській та Вінницькій областях. Найнижчі — у Харківській та Чернігівській областях. Істотно наростити свій потенціал змогли Київська та Закарпатська області (+0,146 і +0,117 відповідно), що відзначається переходом даних суб'єктів з групи з рівнем потенціалу "нижче середнього" в групу з "середнім" рівнем. У Черкаській, Волинській, Миколаївській областях за досліджуваний період спостерігається зниження значення інтегрального показника промислового потенціалу.

Значення інтегрального індексу промислового потенціалу Черкаської області в 2017 р. становить 0,39. Варто відзначити значне зниження індексу в 2013—2014 рр., що пов'язано з реакцією на несприятливу економіко-політичну ситуацію в країні. Слід зауважити, що визначення впливу окремих потенціалів на інтегральний показник промислового потенціалу Черкаської області супроводжується різким зниженням фінансових можливостей розвитку, вкрай низькими показниками інноваційного, інфраструктурного та інвестиційного потенціалів. Порівняльна оцінка промислового потенціалу показала, що погіршення позицій Черкаської області обумовлене низьким технічним станом основних виробничих фондів, які за ступенем зносу по окремих галузях перевищують критичний рівень, а також незначною кількістю організацій, що виконують наукові дослідження, низькою чисельністю висококваліфікованих робітничих кадрів, негативними фінансовими результатами деяких промислових підприємств.

Таблиця 8. Банківські інвестиції в загальному обсязі інвестицій в промисловість за 2010—2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	30	12,5	27,1	24	7,7	5,3	11,4	19,7	-10,3	-4,3
Вінницька	20,3	8,7	13,9	21,1	12,6	11	14,5	17,4	-2,9	-3,7
Черкаська	2,2	10,1	17,8	17,7	3,1	19,5	6,9	11,6	9,4	-6,1
Кіровоградська	3,2	10,3	7,6	14,9	13,8	14,5	15,2	7,5	4,3	-7,4
Волинська	4,2	6,9	6,7	6,9	7,8	4,5	13,5	4,3	0,1	-2,6
Миколаївська	4,2	2,3	4,3	6,5	5,4	3,3	3,5	4,1	-0,1	-2,4
Одеська	7,5	3,7	11,4	7,2	10,8	9,2	4,9	3,6	-3,9	-3,6
Закарпатська	6,5	4,6	11,3	3,7	7,3	9,3	2,4	1,0	-5,5	-2,7
Харківська	2,1	1,7	9,3	10,4	8,7	15,7	1,1	0,4	-1,7	-10
Чернігівська	8,1	9,6	10,4	11,8	9	10,3	19,2	8,4	0,3	-3,4
Хмельницька	8,6	7,8	9,4	10,6	11,3	9,2	8,9	6	-2,6	-4,6
Львівська	11,6	14,7	9,6	12,3	17,3	10,7	13,8	11,1	-0,5	-1,2

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

Таблиця 9. Інвестиції в машини, обладнання та транспортні засоби від загального обсягу інвестицій в основний капітал промислових підприємств за 2010—2017 рр.

Область	Роки, %								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Київська	71,0	68,9	63,3	70,9	64,0	48,3	60,6	56,6	-14,4	-14,3
Вінницька	53,9	58,3	49,2	46,2	51,1	43,5	50,7	52,2	-1,7	6,0
Черкаська	55,1	46,3	53,4	53,5	43,0	40,9	41,7	38,9	-16,2	-14,6
Кіровоградська	30,0	24,1	25,9	26,9	31,0	30,9	36,9	34,0	4,0	7,1
Волинська	52,2	57,8	43,9	33,2	37,9	29,5	40,2	32,3	-19,9	-0,9
Миколаївська	56,5	51,3	47	40,7	45,4	44,2	33,3	28,5	-28,0	-12,2
Закарпатська	35,8	30,4	35,1	36,4	45,9	46,2	35,2	28,2	-7,6	-8,2
Одеська	41,2	28,9	32,5	28,3	31,5	30,1	36,2	28,3	-12,9	0
Харківська	39,5	29,5	39,3	32,3	26,0	21,6	33,6	26,8	-12,7	-5,5
Чернігівська	41,1	37,7	38,9	35,4	37,2	38,6	37,9	36,3	-4,8	0,9
Хмельницька	44,0	37,5	39,3	37,5	38,3	36,7	39,9	35,3	-8,7	-2,2
Львівська	46,4	44,7	44,0	41,0	41,3	43,3	46,2	47,8	1,4	6,8

Джерело: побудовано автором на основі аналізу даних [2; 8].

На основі проведеного аналізу процесів формування і розподілу інвестиційних ресурсів в промисловість регіону встановлено, що за період з 2010—2017 рр. найбільше інвестицій надходило лише в хімічні і металургійні виробництва [2; 8]. Така тенденція обмежує можливості досягнення стабільного і збалансованого економічного зростання промислового сектору, сприяє збереженню сировинної спрямованості промислового розвитку, перешкоджає активізації процесів диверсифікації. Також, слід зазначити, що розвиток промислового потенціалу Черкаської області порівняно з іншими областями України був повільнішим: про це свідчить переміщення суб'єкта в рейтингу з 4-го на 7-е місце, а також ряд показників потенціалу (табл. 11).

Таблиця 10. Інтегральні показники промислового потенціалу України*, **

Область	Роки								Зміни 2014-2010 рр., %	Зміни 2017-2014 рр., %	Загальна динаміка з 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017			
Київська	0,378	0,393	0,419	0,422	0,437	0,452	0,547	0,524	+0,087	+0,146	▲
Вінницька	0,540	0,510	0,545	0,518	0,489	0,488	0,508	0,509	+0,020	-0,030	▼
Черкаська	0,419	0,400	0,432	0,469	0,374	0,343	0,384	0,390	+0,015	-0,030	▼
Кіровоградська	0,412	0,425	0,443	0,426	0,433	0,433	0,417	0,435	+0,002	+0,023	▲
Волинська	0,432	0,387	0,411	0,430	0,356	0,409	0,427	0,423	+0,068	-0,009	▼
Миколаївська	0,469	0,445	0,476	0,448	0,432	0,412	0,416	0,417	-0,015	-0,051	▼
Закарпатська	0,330	0,356	0,405	0,391	0,413	0,428	0,436	0,447	+0,034	+0,117	▲
Одеська	0,319	0,339	0,351	0,355	0,342	0,380	0,357	0,383	+0,041	+0,064	▲
Харківська	0,340	0,377	0,412	0,409	0,374	0,366	0,352	0,375	+0,001	+0,035	▲
Чернігівська	0,31	0,37	0,38	0,41	0,39	0,36	0,39	0,37	+0,002	+0,015	▲
Хмельницька	0,34	0,37	0,39	0,42	0,41	0,37	0,39	0,41	+0,001	+0,017	▲
Львівська	0,36	0,44	0,40	0,42	0,39	0,38	0,32	0,38	+0,026	+0,036	▲

* Ранжування областей за рівнем 2017 року.

■ — середнє значення показника, ■ — значення показника нижче середнього;

▲ — збільшення показника промислового потенціалу; ▼ — показники промислового потенціалу з 2010 р.

**Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Таблиця 11. Рейтинг рівня промислового потенціалу деяких областей України

Область	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Київська	6	5	5	6	2	2	1	1	
Вінницька	1	1	1	1	1	1	2	2	
Черкаська	4	4	4	2	7	9	7	7	
Кіровоградська	5	3	3	5	3	3	5	4	
Волинська	3	6	7	4	8	6	4	5	
Миколаївська	2	2	2	3	4	5	6	6	
Закарпатська	8	8	8	8	5	4	3	3	
Одеська	9	9	9	9	9	7	8	8	
Харківська	7	7	6	7	6	8	9	9	
Чернігівська	5	3	3	5	3	3	5	4	
Хмельницька	3	6	7	4	8	6	4	5	
Львівська	3	2	3	3	4	5	4	4	

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Дані таблиці 11 вказують на те, що перші місця в рейтингу областей у 2017 р. займають Київська і Вінницька області. Загалом вивчення індексів за блоками показників дало змогу зробити висновок, про те що Черкаська область не змогла продемонструвати рівномірного розвитку за усіма складовими промислового потенціалу. З одного боку, це вказує на наявність проблемних зон і резервів зростання промислового потенціалу, а з іншого — показує яким чином можна розвивати промисловий потенціал регіону покращуючи його окремі складові.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на результати поведеного регіонального дослідження щодо формування промислового потенціалу, слід сказати, що промисловий потенціал регіонів України використовується не повною мірою. Розвитку промисловості регіону перешкоджають низькі показники розвитку матеріально-технічної, інноваційної, інвестиційної, трудової, інфраструктурної, фінансової складових, що визначають його промисловий потенціал.

Для усунення проблем, що гальмують розвиток промислового потенціалу регіону, необхідним є формування промислової політики, яка б відповідала сучасним економічним умовам, і була спрямована, перш за все, на підвищення техніко-технологічного рівня виробничої діяльності промислових підприємств.

Разом з тим політика, що проводиться регіональними органами влади, також повинна враховувати необхідність активізації процесів диверсифікації в промисловому секторі економіки, оскільки вони регулюють процеси розвитку структурних елементів промислового потенціалу за допомогою інститутів та інструментів диверсифікації. А комплексне використання таких інструментів промислової політики, як експорторієнтованість та імпортозаміщення, дадуть імпульс цілеспрямованому розвитку стратегічно важливих галузей промисловості, інноваційно-інвестиційної активності бізнесу, а також стимулюватимуть залучення іноземних інвестицій та активізацію вітчизняних. Також слід звернути увагу на досвід економічно розвинених країн у напрямі використання основ диверсифікації щодо розвитку промислово розвинених регіонів.

Література:

1. Даций О.І. Оцінка рівня реалізації власного потенціалу регіону // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія "Управління". Випуск 2. — 2013. — С. 336—345.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Дикий О.В. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів / О.В. Дикий // Ефективна економіка. — 2011. — [Електронний ресурс]; Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=803>

4. Kaplan P.C. Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Ot strategii k deystviyu / P.C. Kaplan, D.P. Norton. — М.: Олимп-Бизнес, 2006. — 304 с.

5. Nikitaeva A.Yu. Institutional structure of the region in the context of innovation development of industry // Journal of Institutional Studies. — 2017. — № 1. — С. 134—149.

6. Svinцова А.П. Промышленный потенциал: понятие, критерии, структура [Электронный ресурс] / А.П. Свинцова // Экономический вестник УГНТУ. — 2017. — Режим доступа: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/igg/kameristaya/library/article1.htm>

7. Статистична інформація про виробництво основних видів промислової продукції [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Україна у цифрах у 2009—2017 рр. // [стат. зб.; за ред. І.М. Жук] / Державна служба статистики України. — К.: Державна служба статистики України, 2017. — 539 с.

9. Bianchi P. and Labory S. The institutional framework of Industrial policies. Quaderno DEM, vol. 3, 20/2014, pp. 15—23.

10. Berry C. Industrial policy change in the post-crisis British economy: Policy innovation in an incomplete institutional and ideational environment. The British Journal of Politics and International Relations. vol. 18, Issue 4/2016, pp. 829—847.

References:

1. Datsij, O.I. (2013), "Assessing the level of implementation of the region's potential", Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'noho upravlinnia. serii "Upravlinnia", vol. 2, pp. 336—345.
2. The State Statistics Service of Ukraine (2018), Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 01 November 2018).
3. Dykyi, O.V. (2011), "Main priorities and mechanism of strategic planning of socio-economic development of regions", Efficient economy, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=803>
4. Kaplan, R. and Norton, D. (2006). Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Ot strategii k deystviyu [Balanced scorecard. From strategy to action], Olimp-Biznes, Moscow, Russia.
5. Nikitaeva, A.Yu. (2017), "Institutional structure of the region in the context of innovation development of industry", Journal of Institutional Studies, vol. 9 (1), pp. 134—149.
6. Svinцова, A.P. (2012), "Industrial Potential: Concept, Criteria, Structure", Ekonomicheskii vestnik UGNTU, available at: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/igg/kameristaya/library/article1.htm> (Accessed 01 November 2018).
7. State Statistics Service of Ukraine (2018), "Statistical information on the production of basic types of industrial products", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 01 November 2018).
8. Zhuk, I.M. (2017), Ukraine u tsyfrakh u 2009—2017 rr. [Ukraine in figures in 2009—2017], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
9. Bianchi, P. and Labory, S. (2014), "The institutional framework of Industrial policies", Quaderno DEM., vol. 3 (20), pp. 15—23.
10. Berry, C. (2016), "Industrial policy change in the post-crisis British economy: Policy innovation in an incomplete institutional and ideational environment", The British Journal of Politics and International Relations, vol. 18 (4), pp. 829—847.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2018 р.